

КРИМІНАЛЬНА ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ *

У статті розглянуто ознаки кримінальної та адміністративно-деліктної відповідальності та обґрунтовано висновок про їхню сутнісну тотожність. У контексті ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» та законодавчого запровадження категорії «кримінальний проступок» визначаються перспективи розвитку та узгодження кримінального та адміністративно-деліктного законодавства.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, адміністративно-деліктна відповідальність, кримінальне правопорушення, класифікація кримінальних правопорушень.

Прологом до цієї статті пропоную вважати кілька запитань, які, на мою думку, підкреслюють актуальність розмежування кримінальної та адміністративно-деліктної відповідальності: чому за незаконне зберігання вогнепальної зброї передбачено кримінальну відповідальність – безальтернативне основне покарання у виді позбавлення волі строком від 3 до 7 років (ч. 1 ст. 263 Кримінального кодексу України (далі – КК)), а за проїзд перехрестя на заборонений сигнал світлофора встановлено адміністративну відповідальність – штраф у розмірі двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або 50 штрафних балів (ч. 2 ст. 122 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП))? Скільки людей загинуло чи було травмовано внаслідок першого діяння та останнього? Які критерії покладено в основу такого законодавчого рішення?

Сучасний етап розвитку вчення про кримінальну відповідальність позначений значним перекосом у бік «чистої» теорії, що доволі слабо пов'язана з практикою, оскільки не завжди пропонує вирішення гострих прикладних проблем. Мабуть, така ситуація значною мірою пов'язана з тим, що теоретики права не тільки не наближаються до якогось консенсусу у розумінні поняття юридичної відповідальності, зокрема кримінальної та адміністративної, а часто навпаки працюють на посилення антагонізму.

Одним із основних питань, які давно потребують розв'язання і безпосередньо пов'язані із забезпеченням прав людини та утвердженням верховенства права, є встановлення співвідношення кримінальної відповідальності та відпо-

відальності адміністративно-деліктної. Не можна сказати, що цій проблематиці не приділяють уваги, водночас більшість досліджень останніх років, на мою думку, досі перебувають у парадигмі радянської доктрини розмежування зазначених видів юридичної відповідальності, що своєю чергою негативно позначається на розвитку українського законодавства.

До останнього часу існував непоганий шанс перебудувати кримінальне та адміністративне законодавство на сучасних підходах до розмежування відповідних галузей права. Цей шанс я пов'язую з категорією кримінальних проступків, поява якої у вітчизняному правовому полі очікувалась, принаймні, з 2008 р., коли було затверджено Концепцію реформування кримінальної юстиції України (далі – Концепція) [1]. Я не схильний переоцінювати значення цього документа, втім це перший вітчизняний правовий акт, у якому задекларовано прагнення навести лад у питаннях встановлення кримінальної та адміністративно-деліктної відповідальності, в тому числі через запровадження категорії кримінального проступку. Зокрема, у п. 1 розділу II Концепції передбачалось, що «до категорії кримінальних проступків мають бути віднесені: 1) окремі діяння, що за чинним Кримінальним кодексом України належать до злочинів невеликої тяжкості, які відповідно до політики гуманізації кримінального законодавства будуть визнані законодавцем такими, що не мають значного ступеня суспільної небезпеки; 2) передбачені чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення діяння, які мають судову юрисдикцію

* Питання про існування і доцільність виокремлення так званої позитивної (перспективної) відповідальності не розглядаються у цій статті. Терміном юридична відповідальність (якщо не зазначено інше) буде позначатись та відповідальність, яку зазвичай називають негативною (ретроспективною).

і не є управлінськими (адміністративними) за своєю суттю (дрібне хуліганство, дрібне викрадення чужого майна тощо)».

На жаль, закладені у Концепції ідеї (направду, небезспірні) не були враховані законодавцем. Спершу матеріально-правову категорію «кримінальний проступок» легалізували через процесуальне законодавство, у якому визначили правила розслідування тих діянь (проступків), коло яких не було відомо. Далі, кримінальне процесуальне законодавство стало прокрустовим ложем для норм матеріального кримінального права. Останнє почали намагатись деформувати під нагальні, значною мірою відомчі, процесуальні потреби. Кульмінацією цих спроб стало ухвалення 22 листопада 2018 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» [2]*.

Ліва частина положень цього Закону (понад 80 %) передбачає внесення змін до КК. Незважаючи на зазначене, сутність Закону вочевидь є процесуальною. Адже потребу в прийнятті цього акта його автори пояснюють «необхідністю законодавчого врегулювання застосування положень нового Кримінального процесуального кодексу України» в умовах «затягування розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, а також необґрунтованої тяганини при розслідуванні злочинів невеликої тяжкості» [3]. Таким чином, найпотужніший інструмент диференціації кримінальної відповідальності, який ґрунтується на класифікації кримінальних правопорушень, підкорений не потребам власне диференціації, а ресурсним можливостям органів досудового розслідування.

Цей Закон доводиться оцінити негативно, у ньому достатньо малих і великих хиб. Наприклад, законом криміналізується готування до вчинення діянь, які дотепер є злочинами невеликої тяжкості і за які передбачено покарання у виді позбавлення волі. Звужується коло діянь, при вчиненні яких особу може бути звільнено від кримінальної відповідальності (не можна буде звільнити особу, яка вчинила умисні діяння, які тепер ще є злочинами невеликої тяжкості). Має місце неузгодженість із Конституцією України,

* На момент подання цієї статті до друку текст Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» не було оприлюднено. Тому всі судження, пов'язані з цим Законом, ґрунтуються на тексті відповідного законопроекту, внесеного до Парламенту для другого читання, з урахуванням змісту протоколів відповідних засідань Верховної Ради України.

яка не містить таких понять, як «кримінальний проступок» та «кримінальне правопорушення». Детальний аналіз цього Закону ще попереду, за умови, що його підпише Президент України. Але вже тепер можна наголошувати на найбільших, з мого погляду, кримінально-правових вадах: 1) цей Закон без достатніх підстав істотно викривив і без того бездоганну систему диференціації кримінальної відповідальності; 2) позбавив можливості найближчим часом узгодити кримінальне та адміністративно-деліктне законодавство. Остання теза міцно пов'язана з питаннями класифікації юридичної відповідальності, які розглядаються нижче.

У підручнику «Теорія держави і права» за редакцією О. В. Петришина юридичну відповідальність визначено як «передбачені санкціями норм права несприятливі наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру, яких зазнає особа за вчинене правопорушення» [4, с. 255]. Автори цього підручника пропонують читачам лише одну класифікацію видів юридичної відповідальності, яку здійснено за «галузевою належністю санкції, що застосовується до правопорушника». За цією ознакою юридичну відповідальність поділено на такі види: конституційну, кримінальну, адміністративну, цивільну, дисциплінарну та матеріальну [4, с. 257–259].

Розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності проводиться через визначення «особливостей» кожної з них, які стосуються підстав відповідальності (злочин та адміністративний проступок); законодавства, яким цю відповідальність передбачено (кримінальне та адміністративне); органу, за рішенням якого застосовується відповідальність; специфіки санкцій [4, с. 258].

П. М. Рабінович вважає, що «юридична відповідальність – це закріплений у законодавстві і забезпечуваний державою додатковий юридичний обов'язок правопорушника зазнати позбавлення належних йому певних цінностей» [5, с. 190].

Він називає ті самі види юридичної відповідальності (конституційну, адміністративну, цивільну, дисциплінарну, матеріальну та кримінальну), тобто виділяє їх за галузевою належністю, і водночас резюмує: «Так чи інакше критерієм видової класифікації заходів юридичної відповідальності мають бути юридична природа відповідного правопорушення і характер шкоди, що ним спричинена» [5, с. 192]. При цьому не розкрито зміст поняття «природа

правопорушення», а розмежування злочинів та адміністративних правопорушень не наведено. П. М. Рабінович обмежується лише коротенькою вказівкою на те, що злочини – це небезпечні правопорушення, а інші види правопорушень є проступками, тобто шкідливими діяннями [5, с. 188]. Критерії розмежування небезпечності та шкідливості не визначено.

Автори підручника «Загальнотеоретична юриспруденція» за редакцією Ю. М. Оборотова пропонують таке визначення юридичної відповідальності, яке охоплює і перспективний, і негативний її прояв: це вид і міра державного примусу, переконання чи заохочення, що передбачено та забезпечено державою, а також юридичний обов'язок виконувати вимоги норм права, який реалізується у правомірній поведінці суб'єктів, порушення якого тягне перетерпіння порушником осуду, обмеження майнового або особистого немайнового характеру [6, с. 298].

У плані класифікації у цьому виданні основну увагу також приділено галузевому поділу юридичної відповідальності на конституційну, майнову, цивільно-правову, дисциплінарну, адміністративну та кримінальну [6, с. 303–304]. Водночас автори згадують можливість класифікувати «галузеву відповідальність» за іншими критеріями: за підставою; за метою; за характером змісту заходів відповідальності [6, с. 305]. Критерій розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності у підручнику не визначено. Як впливає з його тексту, основна відмінність між ними полягає у виді правопорушення та характері заходів відповідальності [6, с. 304].

У посібнику за редакцією С. Д. Гусарева й О. Д. Тихомирова юридичну відповідальність визначено як «реакцію державних органів або посадових осіб на правопорушення, що зумовлює виникнення правових відносин, в результаті яких до суб'єкта правопорушення у передбаченому законом процесуальному порядку застосовано примусові заходи, що полягають у встановленні для правопорушника обов'язку зазнати наслідків особистого, майнового або організаційного характеру, вид і міра яких передбачені санкціями відповідних норм права» [7, с. 239].

На думку авторів цього посібника, «найбільш оптимальною та істотною підставою для детальної класифікації системи юридичної відповідальності на види є особливості предмета і методу правового регулювання суспільних відносин, тобто галузевий критерій. На його підставі

юридична відповідальність поділяється на такі основні різновиди: конституційно-правову, кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, трудову (дисциплінарну та матеріальну), міжнародно-правову» [7, с. 241].

Конкретний критерій розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності у посібнику чітко не визначено, натомість наведено два переліки ознак, що характеризують ці види [7, с. 242–243]. Аналіз цих переліків засвідчує, що єдиною розмежувальною ознакою є вид правопорушення, як його визначив законодавець.

М. С. Кельман та О. Г. Мурашин вважають, що юридична відповідальність – «це визначені правом несприятливі наслідки, що настають для конкретної особи у зв'язку з вчиненням нею правопорушення» [8, с. 325]. Поділ відповідальності на види вони здійснюють за галузевим принципом і виділяють такі її види: кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, дисциплінарну, матеріальну та конституційну. Кримінальну та адміністративну відповідальність фактично розмежовують за назвою заходів, що застосовуються до правопорушника (покарання та стягнення) [8, с. 325–326]. Також автори згадують ще один поділ юридичної відповідальності на види, критерієм якого називають «державні органи, які уповноважені накладати відповідальність» [8, с. 326–327].

У підручнику «Загальна теорія права» за редакцією М. І. Козюбри пропонується вважати, що «юридична відповідальність – передбачений законом обов'язок особи перетерпіти несприятливі для себе наслідки як майнового, так і немайнового характеру, вид і міра яких визначаються компетентним органом за результатами розгляду скоєного особою діяння, визначеного законом як правопорушення» [9, с. 302]. Автори підручника багато в чому відійшли від усталених пострадянських підходів, що досі часто трапляються у вітчизняній науці. Певною мірою це стосується і класифікації юридичної відповідальності. Критикуючи «галузевий» підхід, вони пропонують послуговуватись «більш сучасною класифікацією», що передбачає «розподіл видів юридичної відповідальності за критерієм її настання при порушенні норм приватного або публічного права» [9, с. 309]. Такий підхід дає більше можливостей для виявлення закономірностей розвитку різних проявів відповідальності, встановлення відмінності чи подібності між ними. Утім, він має суттєвий недолік – умовність поділу права на публічне і приватне, значне взаємопроникнення,

конвергенцію цих підсистем. У підручнику на цьому наголошено і зроблено висновок, що «адміністративну і кримінальну відповідальність не можна вважати різновидами виключно публічно-правової відповідальності» [9, с. 312]. Як видається, поділу відповідальності на публічно-правову та приватно-правову явно недостатньо для того, щоб класифікацію можна було ефективно використовувати, адже за такого поділу йдеться не стільки про властивість самої відповідальності, скільки про характеристики відповідних підсистем права (до речі, аналогічний закид слід висловити і на адресу «галузевого» поділу юридичної відповідальності на види, але про це дещо згодом). Мабуть не випадково науковці не обмежились зазначеним, а основну увагу приділили розгляду видів юридичної відповідальності, виокремлених саме за галузевим принципом [9, с. 310–315].

«Фактично кримінальна чи адміністративна юридична відповідальність, – на думку авторів підручника, – будуть розрізнятися не стільки процесом її накладення (більш спрощеним для адміністративної відповідальності), скільки характером негативних наслідків, які особа повинна перетерпіти у разі понесення адміністративної чи кримінальної відповідальності, що, в свою чергу, зумовлено ступенем негативності наслідків від діяння щодо охоронюваних адміністративним чи кримінальним правом відносин» [9, с. 312]. Напевно, це єдиний випадок, коли в українському підручнику з теорії права не йдеться про кримінальну та адміністративно-деліктну відповідальність як про геть різні види відповідальності, радше вказується на їхню сутнісну подібність.

Наведений аналіз, який хтось може назвати надто розлогим і таким, що спирається лише на навчальні видання, зроблено не випадково. На моє переконання, панівними слід визнавати, насамперед, ті положення, які містяться в підручниках. Адже звідти вони потрапляють у голови майже всіх юристів, які не послуговуються суто науковими джерелами. Промовистим є той факт, що у підручниках із кримінального права питання розмежування кримінальної та адміністративно-деліктної відповідальності не розглядаються взагалі, а отже, автори не бачать у цьому якоїсь нагальної проблеми, що має закарбуватися у свідомості майбутніх правників [10, с. 91–98; 11, с. 127–152; 12, с. 292–297].

Наведений аналіз дає змогу повною мірою упевнитись, що в сучасних українських підручниках із загальної теорії права передусім

робиться наголос на «галузевій» класифікації видів юридичної відповідальності, іноді незважаючи на власну критику такого підходу. Адже «галузева» класифікація має низку недоліків, які неодноразово описували в літературі: такий підхід не розрахований на існування різних видів відповідальності в межах однієї галузі; не враховує, що дисциплінарної галузі права не існує, а дисциплінарна відповідальність використовується в різних галузях права; галузей права більше, ніж видів відповідальності [6, с. 305; 9, с. 309].

Зазначені хиби комусь можуть видаватись незначущими і такими, що лише потребують якогось додаткового роз'яснення чи обґрунтування. Однак ця класифікація має значно більші вади, що зумовлюють питання, чи справді ця класифікація є власне класифікацією, тобто таким поділом поняття на види, яке відповідає законам логіки? На мою думку, позитивно відповісти на це питання неможливо.

Поділ поняття, внаслідок якого знаходять його види, завжди здійснюється на основі конкретної родової ознаки, змінюваність якої веде до утворення нових видових понять. Основою поділу може бути не кожна ознака, а лише та, що є суттєвою [13, с. 149]. Очевидно, що цю суттєву ознаку має бути закладено у визначення поняття юридичної відповідальності, і вона має характеризувати власне цю відповідальність. То що ж є ознакою, на підставі якої родові поняття «юридична відповідальність» поділяють на види? Не в кожному підручнику є відповідь на це запитання, адже коли вживають словосполучення «галузевий поділ», «галузева ознака», «галузева належність», зовсім не очевидно, яку саме ознаку юридичної відповідальності обрано за класифікаційний критерій, яким чином певна галузь права стає ознакою відповідальності.

«Галузева ознака» народжується у результаті поділу права на галузі. Внаслідок такого поділу певна норма права опиняється у певній галузі права. При цьому галузь права важко вважати властивістю норми права. Це доволі умовна назва, що позначає певну сукупність норм права, виділену з урахуванням спільності предмета і методу правового регулювання. Якщо цей ланцюжок міркувань є правильним, то «галузева ознака» не є ознакою норми права, а тому не може бути ознакою юридичної відповідальності, передбаченої цією нормою, і не може слугувати критерієм поділу юридичної відповідальності на види.

Далі, використання «галузевої ознаки» для класифікації юридичної відповідальності порушує одне з безспірних правил поділу понять – незмінюваності підстави поділу. Мається на увазі, що в межах однієї процедури поділу слід використовувати лише одну підставу, при цьому всі члени поділу мають бути підпорядкованими поняттю, що ділиться. При порушенні цього правила між членами ділення немає відношення несумісності [13, с. 154–155]. Саме це порушення класичного правила класифікації допущено у випадку, що аналізується. Адже, як уже було зазначено, дисциплінарну відповідальність виокремлено не за галузевим критерієм, а майнова (матеріальна) відповідальність, вочевидь, існує не лише в межах трудового права.

Унаслідок порушення правил логіки класифікація юридичної відповідальності за «галузевою ознакою» нагадує розрізнення книжок за ознаками полиць, на яких вони розташовані, – книжки на лівій полиці, на правій, на нижній, а ще й на білій маленькій полиці. На цьому прикладі ясно видно, що полиці розподілені за кількома різними ознаками, при цьому властивість полиці не є властивістю книги, яка на ній стоїть. Звісно, подібний поділ може бути потрібний для якихось технічних цілей, однак класифікацією його назвати важко.

Окрім цього, поділ відповідальності за «галузевою ознакою» нічого не дає в сутнісному плані: за розташуванням полиці важко робити висновки про зміст видання, а зі змісту книги неможливо визначити, на якій полиці вона має стояти. На моє переконання, «галузева ознака» не відповідає вимогам суттєвості, що ставиться до підстави поділу, оскільки вона не дає можливості визначити вид юридичної відповідальності відповідно до її сутності. Можна досхочу аналізувати сутність відповідальності у формі штрафу розміром 1000 гривень, однак визначити її вид за «галузевою ознакою» не вдасться, допоки не стане відомо, в якому законодавчому акті передбачено відповідну норму права.

Недолік «галузевої класифікації» юридичної відповідальності полягає ще й у тому, що ця «класифікація» повністю залежить від законодавця, рішення якого далеко не завжди є обґрунтованими. Відомі непоодинокі випадки, коли одне й те саме діяння спочатку визнавалось злочином, а потім ставало адміністративним проступком, при цьому законодавчий опис цього посягання не змінювався, а міра відповідальності залишалася такою самою, а іноді навіть посилювалась. Наприклад, у ч. 1 ст. 203 КК

було передбачено кримінальну відповідальність за зайняття видами господарської діяльності, щодо яких є спеціальна заборона. Відповідна санкція передбачала безальтернативне основне покарання у виді штрафу, медіана розміру якого перебувала на рівні 75 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Законом України від 15.11.2011 р. № 4025-VI відповідальність за це посягання було докорінно «гуманізовано». Статтю 203 із КК вилучено, а КУпАП доповнено ст. 164-16, частина перша якої передбачає тотожні за змістом діянню, от тільки медіана розміру штрафу зросла у 4 рази (300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) [14]. Очевидно, що в цьому випадку сутність відповідальності не змінилась, на відміну від її «галузевої належності».

Мені видається, що класифікація юридичної відповідальності за «галузевою ознакою» не придатна для використання в процесі реалізації прогностичної та евристичної функції правової науки і в цьому плані позбавлена практичного сенсу. Цей сенс може з'явитись лише тоді, коли класифікація буде побудована на сутнісній ознаці поняття «юридична відповідальність», тобто такій, що є основною і природною. Адже лише ті ознаки, за якими виокремлюються предмети* того чи іншого класу дають можливість робити висновок про належність чи неналежність якогось предмета до цього класу [16, с. 133]. Це означає, що класифікацію має бути побудовано на такому критерії, який дасть змогу зробити висновок про належність певного заходу правового впливу до певного виду юридичної відповідальності безвідносно розташування норми у певному законодавчому акті або ще до того, як цей захід з'явиться в законодавстві. Власне законодавче рішення має ґрунтуватись на вказаному висновку, а не висновок має ґрунтуватись на букві закону. Припустимо, законодавець вирішив запозичити іноземний досвід і легалізувати нову форму правового впливу – зобов'язати порушників певних правових норм періодично, приміром раз на тиждень, переглядати фільми певного змісту**. Чи можливо визначити, до якого виду юридичної відповідальності,

* У логіці до предметів відносять: речі (індивіди, системи об'єктів, ситуації), події та процеси. Таким чином поняттям «предмет» у логіці охоплюється і юридична відповідальність, і окремі її види [15, с. 3].

** Наприклад, у Сполучених Штатах Америки суд зобов'язав засудженого за незаконне полювання на оленів щомісяця переглядати мультфільм «Бембі» [17]. Досить великий перелік заходів кримінально-правового впливу, які передбачено іноземним законодавством і яких немає у законодавстві вітчизняному, наводить М. І. Хавронюк [12, с. 299–301].

виокремленого за «галузевою ознакою», слід віднести цей захід впливу, до того, як ця ознака з'явиться, тобто до того, як зазначений вид правового впливу буде передбачений нормою, що належить до певної галузі права? Очевидно, що наука має бути спроможною давати відповіді на подібні запитання, однак це неможливо з використанням класифікації юридичної відповідальності, здійсненої за «галузевою ознакою».

«Галузева» класифікація юридичної відповідальності також може бути неефективною при застосуванні чинного законодавства та конституційного принципу заборони двічі притягувати особу до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення. Думаю, що на практиці виникають істотні складнощі у тих випадках, коли за одне й те саме діяння передбачено відповідальність різними законодавчими актами. Наприклад, фактичний допуск працівника до роботи без оформлення трудового договору (контракту) є адміністративним проступком, передбаченим ч. 3 ст. 41 КУпАП. Відповідальність за таке саме діяння передбачено ч. 2 ст. 265 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП). Водночас шириться практика притягнення за такі діяння до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 172 КК. Вражає співвідношення відповідних санкцій: найсуворішою із них є санкція, передбачена КЗпП. Вона є абсолютно визначеною і передбачає штраф у розмірі 30 мінімальних заробітних плат, що з 1 січня 2019 р. становитиме 125 190 грн. Це майже у 2,5 разу перевищує найбільший штраф, передбачений за це правопорушення кримінальним законом.

Якщо йти шляхом найменшого супротиву та використовувати «галузеву» класифікацію юридичної відповідальності буквально (як нерідко роблять вітчизняні суди), можна з легкістю дійти висновку про те, що в цьому випадку КУпАП, КЗпП і КК передбачають три різні види юридичної відповідальності, та застосувати санкції одразу всіх трьох зазначених вище статей. Отже, аналізований підхід до класифікації юридичної відповідальності попри свою хрестоматійність може виявитись безпорадним у процесі законотворення та породжувати певні загрози для прав і свобод людини.

Мабуть, не менш поширеною, принаймні в наукових працях, є позиція, відповідно до якої юридична відповідальність поділяється на види залежно від виду правопорушення, за вчинення якого її передбачено [18, с. 25]. Зазначений підхід сутнісно не відрізняється від поділу юридичної відповідальності за «галузевою ознакою»

і має всі відповідні хиби, про які йшлося вище. Адже його прихильники йдуть ортодоксально позитивістським шляхом і при визначенні виду правопорушення спираються виключно на назву нормативного акта, в якому це правопорушення передбачено. Буквально це означає, що правопорушення є, наприклад, адміністративним тому, що його передбачено в КУпАП, тож і відповідальність за нього передбачено саме адміністративну. Крім того, використання цього підходу обтяжується складнощами розмежування різних видів правопорушень, зокрема кримінальних та адміністративних (докладніше про це йтиметься нижче).

Наведені недоліки «галузевої» класифікації юридичної відповідальності свідчать про необхідність перегляду усталених підходів до поділу цього поняття на види таким чином, аби цей поділ відповідав законам логіки та був придатний для ефективного використання у процесі законотворення та застосування норм права.

Придатну для практичного використання класифікацію слід будувати на основних природних сутнісних ознаках поняття, яке поділяють на види. Це ті ознаки, що визначають всі інші ознаки поняття (окрім випадкових, які зумовлені зовнішніми обставинами) і становлять основу якісної специфіки певних предметів у цілому [16, с. 156]. Сукупність основних природних ознак того чи іншого виду конкретних предметів є їхньою сутністю [15, с. 16].

Визначення сутнісних ознак юридичної відповідальності може становити певні труднощі, оскільки навколо цього поняття тривалий час точаться дискусії. Утім, суперечки щодо окремих із цих ознак дуже часто є безплідними та мають сумнівні перспективи якось вплинути на практику реалізації юридичної відповідальності. Наприклад, трапляються такі трактовки відповідальності: 1) правовідносини; 2) покарання; 3) реалізація санкції; 4) здатність давати собі звіт і перетерпіти заходи примусу; 5) захід, міра державного примусу; 6) правовий обов'язок; 7) необхідність перетерпіння примусових заходів [19, с. 204–205, 228]. Водночас важко не погодитись з М. І. Козюброю у тому, що «юридичній відповідальності при всій неоднозначності її розуміння у вітчизняному правознавстві притаманні певні особливості, які не підлягають сумніву» [20]. Аналіз наведених вище понять юридичної відповідальності дає підстави стверджувати, що їхні автори згодні принаймні в одному: юридична відповідальність полягає у несприятливих наслідках, обмеженнях майнового

чи немайнового характеру. Саме цю ознаку я вважаю основною природною ознакою юридичної відповідальності, що зумовлює існування всіх інших ознак цього поняття. Вона залишається незмінною, якщо відповідальність назвуть обов'язком або необхідністю, правовідносинами чи реакцією держави, або взагалі відмовляться від терміна «відповідальність» і натомість оперуватимуть назвами різних видів заходів правового впливу, як вважає за доцільне М. І. Хавронюк [12, с. 292].

Визначення характеру та міри відповідальності (наслідків, обмежень) є основним питанням, що вирішується під час встановлення такої відповідальності в законі, оскільки однією з наріжних вимог, що мають ставитись до відповідальності, є її пропорційність правопорушенню. Тож характер і міра обмежень мають бути пропорційними правопорушенню.

Зазначені наслідки, обмеження є формою впливу на правопорушника, який чиниться з метою відновлення порушеного ним стану або з метою покарання правопорушника. Обидві форми впливу необхідні для запобігання вчиненню нових правопорушень. За характером впливу наслідків, обмежень на правопорушника можна виділити відновлювальну (компенсаційну) і каральну (штрафну) відповідальність.

Не виключаю, що будуть докори, мовляв, відновлювальний (компенсаційний) і каральний характер відповідальності є похідними від функцій юридичної відповідальності, а таких функцій значно більше, зокрема виховна і превентивна. Це може видатись крамолою, втім я зовсім не впевнений, що кримінальна чи будь-яка інша відповідальність здатна виконувати функцію виправлення, ба більше виховання. Я не думаю, що саме по собі поміщення особи в колонію чи стягнення з неї штрафу здатне досягти такої мети. В кожному разі запобігання, виправлення і виховання є вторинними порівняно з відновлювальною (компенсаційною) та каральною функціями і не можуть реалізовуватись у відриві від останніх.

Характер та міра відповідальності визначає всі інші ознаки відповідальності, які є похідними і повністю залежними. Зокрема, від них залежить процедура притягнення до відповідальності та її реалізації, орган чи особа, які уповноважені приймати рішення про її застосування, зрештою – обсяг прав та обов'язків осіб, які є учасниками відповідних правовідносин. Похідний характер інших ознак, на мою думку, обумовлюється тим, що при встановленні юридичної

відповідальності передусім має ухвалюватись рішення, чи у конкретному випадку слід обрати каральний вид відповідальності, чи відповідальність має бути відновлювальною (компенсаційною). Всі інші питання, що стосуються відповідальності, поставлені в залежність від цього рішення, їх розв'язання зазвичай не становить особливих труднощів, а іноді відбувається мало не автоматично.

Перелік і зміст цих ознак, що притаманні кримінальній відповідальності, в основному можна назвати безспірним: існування вказівки на міру відповідальності у кримінальному законі; державний примус і реалізація спеціальними державними органами; осуд; наявність підстави (суспільно небезпечне діяння, що містить ознаки складу злочину); застосування на підставі обвинувального вироку суду, що набрав законної сили.

Всі наведені ознаки тією чи іншою мірою притаманні також і адміністративно-деліктній відповідальності. Останню не можна ототожнювати з адміністративною відповідальністю в її початковому, «управлінському» розумінні як відповідальності, що має *відновлювальний* характер, що узгоджується з основною функцією адміністративної юстиції, яка, за висловом М. Д. Загряцького, полягає у скасуванні та виправленні хибних адміністративних актів [21, с. 5]. Відновлювальний характер адміністративної відповідальності визнають більшість сучасних вчених-адміністративістів [22, с. 121]. Тоді як адміністративно-деліктна відповідальність не є власне адміністративною в управлінському сенсі. Вона, без сумніву, має каральний характер і сутнісно не відрізняється від кримінальної відповідальності (за винятком тих випадків, коли за вчинення проступку виносять попередження або вираховують штрафні бали, тобто накладають стягнення, які не мають карального ефекту).

В адміністративно-правовій літературі все частіше можна зустріти визнання того, що адміністративні проступки за своєю природою є кримінальними правопорушеннями, а адміністративно-деліктна відповідальність походить від кримінальної. Адже вона з'явилась у законодавстві через рішення радянської влади відокремити певні суспільно небезпечні посягання від решти злочинів зі встановленням адміністративної процедури розгляду відповідних справ [18, с. 220; 22, с. 117].

Утім, багато авторів (в тому числі й ті, хто визнає кримінально-правове походження адміністративно-деліктної відповідальності) продовжують

наполягати на самостійності й унікальності феномену адміністративного проступку і адміністративно-деліктної відповідальності та їх сутнісній відмінності від злочину та кримінальної відповідальності. Іноді подібні твердження не супроводжуються жодними доводами [23, с. 135]. Частіше опоненти наводять аргументи, що перебувають у площині тих ознак відповідальності, які я умовно позначив похідними (допоміжними). Наприклад, згадується найбільш поширена класифікація видів юридичної відповідальності, яка здійснюється за «галузевою ознакою» [18, с. 25; 24, с. 12]. Зустрічаються посилання на те, що справи про адміністративні проступки розглядаються в іншій процесуальній формі, ніж злочини [25, с. 54]. Однак, як зазначено раніше, процесуальна форма чи назва правопорушення не визначають сутність останнього, а обумовлюються цією сутністю.

Дехто може заперечити, мовляв, (1) адміністративна відповідальність менш сувора, (2) встановлюється за діяння, які є менш суспільно небезпечними ніж злочини, (3) може застосовуватися «адміністративними» органами і (4) не має наслідком судимість.

По-перше, майже всі адміністративні стягнення (окрім попередження і штрафних балів) за змістом збігаються з покараннями, за строком чи розміром дуже часто не поступаються останнім, а іноді їх перевершують.

По-друге, суспільна небезпека, як здатність правопорушення заподіювати істотну шкоду або створювати загрозу її заподіяння, не є ознакою, що розмежує ці види правопорушень.

У логіці визнано, що розмежувальні ознаки (ті, що вирізняють предмети від інших) мають бути притаманні лише цим предметам [16, с. 140]. Суспільна небезпека є властивістю і злочинів, і адміністративних деліктів, це факт*. Якийсь відмінний ступінь суспільної небезпеки не перетворює один вид правопорушення на якийсь інший, і це чітко видно на різних видах злочинів. Адже злочин середньої тяжкості не перестає бути злочином лише тому, що він є менш небезпечним, ніж особливо тяжкий злочин. До того ж абсолютно очевидно, що переміщення статті про відповідальність за певне правопорушення з КК до КУпАП не змінює здатність цього

правопорушення заподіювати шкоду чи створювати загрозу її заподіяння.

Але це не єдиний постулат логіки, що порушується при розмежуванні злочинів та адміністративних проступків за ознакою суспільної небезпеки. Ознаки, які відрізняють предмети одного класу від предметів іншого класу, самі мають піддаватись розрізненню та виявленню такою мірою, щоб судження про їх наявність або відсутність у певних предметів були такими, які можна перевірити з достатнім ступенем точності. Не можуть слугувати для розрізнення предметів такі суб'єктивні оцінки, як смачний, приємний, огидний [16, с. 133]. Такою ознакою не може бути, наприклад, істотність шкоди, наявність або відсутність якої згідно з КК є наріжним камінням вирізнення малозначного діяння від злочину. Те саме стосується суспільної небезпеки.

Можна згадувати дуже багато всім відомих прикладів, коли однозначно визначити межу між певним злочином та адміністративним проступком практично неможливо. Більшість із них пов'язана з використанням так званих оціночних понять, які насправді точній оцінці не піддаються (приміром, порушення законодавства про працю, передбачене ст. 41 КУпАП, та грубе порушення законодавства про працю, передбачене ст. 172 КК).

Під час публічних лекцій, присвячених проблемам, пов'язаним із суспільною небезпекою, я в режимі реального часу провів анонімне опитування студентів та викладачів юридичних факультетів і вищих закладів освіти, працівників місцевих прокуратур, працівників парламентських комітетів, Головного юридичного управління та Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України. Опитування проводилось з використанням сервісу Mentimeter (<https://www.mentimeter.com>), загалом у ньому взяли участь майже 200 осіб. 89 % опитаних повністю або переважно погодились із твердженням про те, що не існує чіткого алгоритму (тесту), що дає змогу однозначно встановити характер і ступінь суспільної небезпеки посягання. Зокрема, немає усталених відповідей на такі запитання: що таке характер суспільної небезпеки і що таке її ступінь, яке між ними співвідношення? які фактори визначають характер суспільної небезпеки, а які ступінь такої небезпеки? чи слід включати до суспільної небезпеки злочину небезпеку злочинця? чи може суспільна небезпека злочину визначатися виходячи з обставин, які перебувають поза межами складу злочину? як співвідносяться поняття «суспільна небезпека» і «тяжкість» злочину? Цей

* Важко визнати конструктивними твердження про те, що адміністративні проступки є суспільно шкідливими, а не суспільно небезпечними. Принаймні, в літературі не наведено слушних аргументів на користь такого розрізнення, не запропоновано його чітких критеріїв. Тому приділяти увагу зазначеному підходу, який А. А. Музика влучно назвав словесною еквілібристикою, видається зайвим.

перелік можна продовжувати, але й наведеного достатньо, аби поставити під сумнів відповідність використання поняття «суспільна небезпека» у законотворчій та правозастосовній практиці вимогам верховенства права*.

Отже, суспільна небезпека не є ознакою, що розмежовує різні види правопорушень, навпаки, ця ознака об'єднує обидва види деліктів – злочинів та адміністративних проступків – у єдине поняття.

По-третє, орган, який уповноважений законом накладати стягнення (призначати покарання) також не характеризує юридичну природу делікту. Визначення підвідомчості справ є значною мірою технічним питанням, питанням раціонального використання ресурсів держави, питанням відповідності процесуальної форми сутності правопорушення.

По-четверте, твердження про те, що накладення адміністративного стягнення не тягне судимість, є правильним лише з формального погляду: справді, у КУпАП немає терміна «судимість». Однак основний прояв судимості – її вплив на кваліфікацію посягання та покарання в разі вчинення нового злочину – так само характерний для адміністративної відповідальності. Адже повторне протягом року вчинення порушення є кваліфікуючою ознакою багатьох складів адміністративних правопорушень та обставиною, що обтяжує відповідальність за адміністративне правопорушення (ст. 35 КУпАП). Окрім цього накладення стягнення за адміністративні правопорушення іноді тягне соціальні обмеження, наприклад, неможливість обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю.

Вважаю, що визнання сутнісної тотожності кримінальних правопорушень та адміністративних проступків, а також кримінальної та адміністративно-деліктної відповідальності і вкорінення цієї позиції у вітчизняній правовій системі матиме значний позитивний ефект, що може проявлятися у багатьох факторах, зокрема, це:

1) подальший розвиток кримінального та адміністративно-деліктного права як єдиної галузі права, що своєю чергою призведе до його систематизації, уніфікації, усунення прогалів, колізій, невідповідності конкуренції норм тощо;

* На мою думку, є підстави стверджувати, що побудова кримінального законодавства на категорії «суспільна небезпека» не повною мірою узгоджується, принаймні, з такими складовими верховенства права: законністю; обмеженням дискреційних повноважень органів державної влади; принципом рівності у правах (рівноправності) та рівності всіх перед законом; принципом юридичної визначеності; принципом захисту довіри; принципом пропорційності. Обґрунтування цієї тези заклопоує на окрему публікацію.

2) повніша реалізація принципу юридичної визначеності та інших складових верховенства права;

3) належне забезпечення гарантій прав потерпілих та правопорушників за стандартами, типовими для кримінальної процедури;

4) логічна та повна класифікація кримінальних правопорушень і справедлива диференціація відповідальності;

5) можливість вибудувати процесуальну форму з урахуванням добре прорахованої класифікації кримінальних правопорушень;

6) обґрунтоване визначення кола правопорушень, відповідальність за які може наставати в адміністративному порядку з можливістю оскаржити відповідне рішення в суді;

7) усунення штучних бар'єрів для проведення правових досліджень.

Повертаючись до того, з чого починав – Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» [2], – маю зазначити, що слід було йти іншим шляхом: 1) виключити з КПК норми, що передбачають особливості провадження щодо кримінальних проступків; 2) передбачити відповідальність за кримінальні проступки в окремому кодексі, який би мав дві складові – матеріально-правову та процесуальну; 3) кримінальними проступками визнати лише такі діяння (більшість теперішніх адміністративних деліктів та окремі найменш небезпечні злочини), суспільна небезпека яких, а отже, і суворість відповідного стягнення, давали би змогу передбачити позасудову форму провадження з обов'язковою можливістю оскарження рішення органу виконавчої влади до суду, де б забезпечувались усі гарантії прав і свобод людини і громадянина; лише за такого підходу категорія кримінальних проступків не стала би «зайвим» ступенем тяжкості в КК, як це відбулося зараз, а її запровадження було би раціональним і таким, що має чітке функціональне навантаження; 4) у КК передбачити відповідальність лише за злочини, категоризацію яких значно поглибити і в такому розширеному вигляді використати з метою значного обмеження судової дискреції; 5) встановити в КПК спрощений та (або) специфічний порядок провадження щодо найменш небезпечних категорій злочинів**.

** Таке бачення алгоритму запровадження категорії «кримінального проступку», я неодноразово оприлюднював на конференціях та в наукових статтях (див., наприклад: Азаров Д. С. Розроблення кодексу публічних правопорушень України: теоретичні та прикладні застереження // Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. – 2016. – Том 181. – С. 134–138). На жаль, законодавець обрав найбільш простий і водночас досить невдалий спосіб введення в законодавство зазначеної категорії.

Звісно, ця стаття не претендує на виклад нової і довшеної системи видів юридичної відповідальності. У ній лише ставиться проблема, висловлюється гіпотеза про доцільність переосмислення панівного підходу до поділу юридичної відповідальності на види «за галузевою ознакою» та переорієнтації на класифікацію залежно від характеру обмежень, що становлять сутність такої відповідальності. Утім ця публікація містить кілька положень, які мені видаються доведеними:

1) наявність таких вад «галузевого» поділу юридичної відповідальності на види, які дають підстави стверджувати, що цей поділ здійснюється з порушенням законів логіки та не може вважатись повноцінною класифікацією; це поділ не придатний для ефективного використання у процесі нормотворення та застосування норм права; він створює підґрунтя для порушень конституційних принципів, передусім, постулату *non bis in idem*;

2) визначення сутнісної (основної природної) ознаки юридичної відповідальності, що обумовлює зміст усіх інших ознак такої відповідальності; ця ознака виявляється у тому, що юридична відповідальність полягає у несприятливих наслідках для правопорушника, обмеженні його майнових та немайнових прав;

3) існування щонайменше двох типів юридичної відповідальності, виділених за її сутнісною ознакою – компенсаційної (відновлювальної)

та каральної (штрафної); наявність цих двох типів не виключає існування іншого (інших) типу відповідальності, що гіпотетично може бути виділений за характером несприятливих наслідків для правопорушника;

4) спільність ознак кримінальної та адміністративно-деліктної відповідальності, що доводить їхню однакову правову природу і дає підстави для їх віднесення до одного виду відповідальності.

З позицій поділу юридичної відповідальності на відновлювальну (компенсаційну) та каральну є можливість переглянути вітчизняну систему права та законодавства, виявити її розбалансованість та сформулювати пропозиції щодо удосконалення. Це також дає змогу переоцінити систему заходів правового впливу на правопорушника та перевірити, чи справді певні заходи такого впливу є заходами саме юридичної відповідальності або ж мають належати до інших видів такого впливу (йдеться, зокрема, про попередження, догану та інші заходи відповідальності, які не спричиняють обмеження прав того, хто вчинив правопорушення); і навпаки – встановити, чи не слід визнати юридичною відповідальністю ті заходи правового впливу, які наразі не визнаються проявами такої відповідальності (наприклад, примусовий захід виховного характеру, що полягає у направленні неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи на строк до 3 років).

Список використаних джерел

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: Указ Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008>. – Назва з екрана.
2. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 20 квітня 2018 р. № 7279-д [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63928. – Назва з екрана.
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 20 квітня 2018 р. № 7279-д [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63928. – Назва з екрана.
4. Теорія держави і права : підручник / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2015. – 368 с.
5. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посібник / П. М. Рабінович. – Вид. 10-те, допов. – Львів : Край, 2008. – 224 с.
6. Общетеоретическая юриспруденция : учебный курс : учебник / под ред. Ю. Н. Оборотова. – Одесса : Феникс, 2011. – 436 с.
7. Теорія держави та права : навч. посібник / [С. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. – Київ : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.
8. Кельман М. С. Загальна теорія держави та права : підручник / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. – Київ : Кондор, 2006. – 477 с.
9. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. – Київ : Ваїте, 2015. – 392 с.
10. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгіна та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., перероб. і допов. – Харків : Право, 2015. – 528 с.
11. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В. О. Навроцького. – Київ : Юрінком Інтер, 2013. – 712 с.
12. Дудоров О. О. Кримінальне право : навч. посібник / О. О. Дудоров, М. І. Хавронюк ; за заг. ред. М. І. Хавронюка. – Київ : Ваїте, 2014. – 944 с.
13. Конверський А. Є. Логіка : підручник для студентів юридичних факультетів / А. Є. Конверський. – 5-те вид. перероб. та допов. – Київ : Центр учбової літератури, 2015. – 320 с.

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України від 15.11.2011 № 4025-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>. – Назва з екрана.
15. Войшвилло Е. К. Логика как часть теории познания и научной методологии (фундаментальный курс). Кн. II : учебное пособие для студентов философских факультетов и преподавателей логики / Е. К. Войшвилло, М. Г. Дегтярев. – Москва : Наука, 1994. – 333 с.
16. Войшвилло Е. К. Понятие / Е. К. Войшвилло. – Москва : Изд-во Московского ун-та, 1967. – 286 с.
17. Wootson C. R. Jr. A poacher who killed hundreds of deer was sentenced to repeatedly watch “Bambi” [Electronic resource] / C. R. Wootson Jr. // The Washington Post. December 17, 2018. – Mode of access: <https://www.washingtonpost.com/science/2018/12/17/poacher-who-killed-hundreds-deer-was-sentenced-repeatedly-watch-bambi>. – Title from the screen.
18. Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення / Н. М. Оніщенко та ін. ; відп. ред. Ю. В. Баулін. – Донецьк : Кальміус, 2013. – 423 с.
19. Гришук В. К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини : монографія / В. К. Гришук. – Хмельницький : Хм. ун-т управл. і права, 2012. – 736 с.
20. Окрема думка судді Конституційного Суду України Козюбри М. І. стосовно Рішення Конституційного Суду України від 27.10.1999 № 9-рп/99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/9-tp_1999-2.doc. – Назва з екрана.
21. Загряцков М. Д. Административная юстиция и право жалоб. В теории и законодательстве / М. Д. Загряцков. – Москва : Право и жизнь, 1924. – 96 с.
22. Колпаков В. К. Деліктний феномен в адміністративному праві України : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук / В. К. Колпаков. – Київ, 2005. – 455 с.
23. Богатирьов І. Кримінальна відповідальність як сучасна проблема кримінального права України / І. Богатирьов, А. Савченко // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 2. – С. 133–137.
24. Літошенко О. С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / О. С. Літошенко. – Київ, 2005. – 16 с.
25. Лук'янець Д. М. Адміністративно-деліктні відносини в Україні: теорія та практика правового регулювання : монографія / Д. М. Лук'янець. – Суми : Університетська книга, 2015. – 367 с.

Denys Azarov

CRIMINAL LIABILITY AND THE TORT LIABILITY UNDER ADMINISTRATIVE LAW

The article provides critical analysis of contemporary Ukrainian approaches to defining “criminal liability” and “tort liability under administrative law” as well as the approaches to defining the difference between the two liability types. The author’s idea is that the latter term should not be substituted by administrative liability in its “managerial” sense, being a liability of renewable type. The tort liability under administrative law does not belong to purely administrative type in managerial sense. It has penal features thus coming closely to criminal liability. These penal features create the essence of criminal liability. Nevertheless, the inclusion of the article on legal liability in the statute with a certain name (e.g. The Code of Ukraine on Administrative Offences), its procedural form and the name of the offence triggering the liability do not necessarily correspond with the essence of legal liability.

The article also stipulates the conclusion that the essential equality of criminal offences and administrative offences, as well as of the criminal liability and tort liability under administrative law, and the wide acceptance of this approach within national legal system will provide a positive effect, specifically in: 1) further development of Criminal law and the Tort Administrative Law as a united legal area triggering its systematization, unification, elimination of legal gaps, conflict of norms, unreasonable competition between the norms etc.; 2) further exercise of legal certainty principle together with other components of the rule of law; 3) the appropriate securing of the rights of aggrieved persons as well as of the rights of offenders according to the criminal procedure standards; 4) logical and full classification of criminal offences and just differentiation of liability; 5) possibility to build up the procedural form considering the well classified system of criminal offences; 6) valid designation of the range of criminal offences triggering administrative liability with the possibility to challenge the issue in the court.

Keywords: criminal liability, liability in administrative and tort matters, criminal offence, classification of criminal offences.

Матеріал надійшов 07.12.2018